

Før valget: Iraks mindretal

Helle Lykke Nielsen

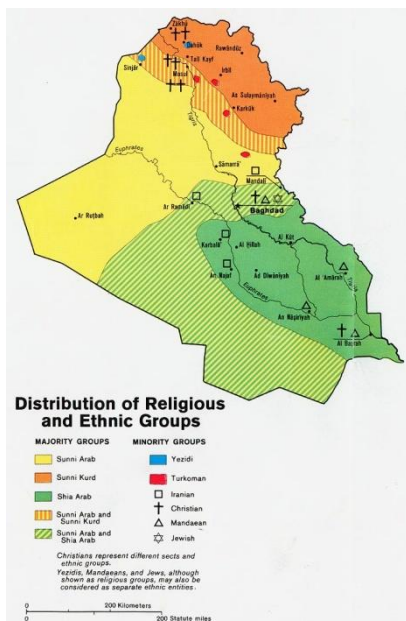
Der skal være parlamentsvalg i Irak i januar 2010. Det er anden gang efter Saddamstyrets fald, og selv om den første valgperiode har været præget af vold, korrupsion og manglende politiske løsninger på vigtige samfundsmæssige spørgsmål, sætter mange irakere alligevel deres lid til, at magtbalancen mellem sunnier, shiaer og kurdere i det kommende parlament kan være med til at stabilisere landet. Men hvordan er det gået de mange religiøse og etniske mindretal i det nye Irak efter det første valg i 2005, og hvad betyder det kommende valg for mindretallenes fremtid?

*Artiklen har i en forkortet version været bragt i
Jyllandsposten den 22/11-2009*

Et samfund kan måles på, hvordan det behandler sine mindretal, og efter den målestok går det ikke godt i Irak. Skal man tro årsrapporten fra Den Amerikanske Kommission for International Religionsfrihed, der med jævne mellemrum rejser rundt i Irak og taler med repræsentanter for diverse mindretal, udsættes kristne, turkmenere, mandæere og andre etniske og religiøse minoriteter for en barsk behandling: fysisk vold, kidnapning, mord, voldtægt, tortur, tvangsomvendelse til islam og inddragelse af privat ejendom rammer ifølge kommissionen i særlig grad de irakiske mindretal. Og selv om volden er faldet betragteligt i Irak inden for det seneste halvandet år, ser det ifølge kommissionsrapporten ikke ud til at have gavnet minoriteterne: De er stadig overrepræsenteret blandt dem der udsættes for overgreb, og det er derfor også især dem der stadig vælger at flygte fra landet.

Trods kommissionsrapporter og andre internationale tiltag kan det være vanskeligt at danne sig et overblik over mindretallenes situation. Det skyldes først og fremmest at der ikke rigtig er nogen der ved, hvor mange turkmenere, kristne m.m. der findes i Irak i dag. Der er nemlig ikke foretaget folketællinger siden Saddam-tiden, og tallene fra den periode var i bedste fald politiserede, i værste fald opdigtede. De tal man anvender i dag, stammer primært fra minoritetsgrupperne selv, og i et land med lang tradition for undertrykkelse af mindretal og stadige spændinger mellem majoritetsgrupperne, kan der være gode grunde til enten at under- eller at overdrive disse tal.

I medierne fremstilles Irak ofte som en trebenet taburet – et land bestående af kurdere mod nord, sunnimuslimer i midten og shia muslimer mod syd. Men befolknings sammensætningen er betydeligt mere kompleks: For ganske vist holder kurderne til i bjergområderne i de tre nordlige provinser, mens shiamuslimerne er mest talrige i de syd- og sydøstlige provinser der støder op til Iran, og sunnierne har deres kerneområder i Bagdad og de provinser der ligger vest og nord for byen. Men dels er der store blandede områder, hvor man ikke uden videre kan skelne mellem hvem der tilhører hvilke grupper, bl.a. fordi mange familier er giftet ind i hinanden på tværs af religiøse og etniske skel, dels er der en række enklaver af kristne, mandæere, turkmenere, yazidier og andre minoritetssamfund spredt ud over landet. Lægger man hertil den afvandring fra land til by som har fundet sted op gennem 1900-tallet, og Saddams etniske udrensninger og tvangsbosættelsesprogrammer for særlige befolkningsgrupper i 1980'erne og 1990'erne, turde det være klart, at Irak snarere bør beskrives som et befolkningsmæssigt kludetæppe. Og bl.a. derfor er det meget lidt sandsynligt, at Irak skulle falde fra hinanden i tre dele, sådan som danske og internationale medier hypotigt forudsagde i de første år efter Saddam-styrets fald.

http://lib.utexas.edu/maps/middle_east_and_asia/iraq_ethnic_1978.jpg

Det er især de "små" mindretal der er udsat for overgreb i Irak i dag. For mens både kurdere, sunni- og shiamuslimske grupper har deres militser og stammenetværk som kan levere sikkerhed, eller i det mindste yde modstand, hvis andre grupper skulle angribe, har disse minoriteter ikke nogen til at beskytte sig. Læg hertil at mindretallene ofte kommer i klemme i de områder, hvor majoritetsgrupperne er på kant med hinanden. Det gælder ikke mindst kristne, turkmenere og yazidier i de nord- og nordvestlige provinser omkring Mosul og Kirkuk, hvor sunnimuslimske kurdere og sunnimuslimske arabere kæmper indbyrdes om kontrollen med de store olieforekomster der kan sikre deres økonomiske fremtid. Også den shiamuslimsk-dominerede regering i Bagdad bidrager til spændingerne ved at sende soldater til området, for styret ønsker selvsagt heller ikke at miste kontrollen og indtægterne. En sådan situation levner ikke meget plads til minoritetsrettigheder: Kristne, turkmenere og yazidier er blevet brikker i det igangværende magtspil og har groft sagt fået valget mellem at indgå alliancer med en af parterne eller forsvinde. Og midlerne til at få dem til at vælge side har været ganske håndfaste: bombninger af kirker og private hjem, kidnapninger og mord på åben gade, etc. Det er ikke underligt, at mange i den situation vælger at flygte.

Mindretallene i klemme

Religiøse og etniske mindretal er altså generelt meget sårbare over for de politiske magtkampe der pågår i Irak. Men også faktorer som minoriteternes størrelse og deres strategier for at overkomme problemerne spiller en rolle for, hvordan de klarer sig. Tag

fx mandæerne, en årtusind gammel døberreligion som inddrager både jødiske, kristne og iranske ritualer: Mandæerne var tidligere spredt ud over den sydlige del af Irak, men holder i dag primært til i Bagdad og de to sydlige byer Amara og Nasiriyya. Ifølge mandæernes menneskerettighedsorganisation var der mellem 50.000 og 60.000 mandæere i Irak i 2003, men efter 167 mord, 275 kidnapninger og 298 overgreb på mandæere skulle der i dag blot være mellem 3500 og 5000 tilbage, heraf ca. 150 familier i Bagdad. Antallet af mandæere kombineret med det faktum, at de ikke er en del af et større religiøst fællesskab eller traditionelt har haft deres egne landsbyer, som til en vis grad kunne yde dem beskyttelse, har betydet, at flugt har været den mest oplagte udvej på deres problemer. Og ifølge den amerikanske kommissionsrapport ønsker både mandæiske flygtninge og tilbageblevne, at deres trossamfund kollektivt får ophold i et andet land, så deres religion, sprog og kultur kan overleve – de ser ganske enkelt ikke nogen fremtid for deres trossamfund i Irak.

Mens mandæerne altså har valgt at flygte og håber på at kunne genetablere sig uden for landets grænser, har mange kristne irakere forsøgt at betale sig ud af problemerne. Yonadam Kanna, det eneste kristne medlem af det irakiske parlament, udtalte for nylig, at alle kristne han kender i Irak, løbende har betalt beskyttelsespenge til lokale grupper der sidder på magten i de enkelte kvarterer - typisk flere hundrede dollars om måneden pr. mandligt familiemedlem. Ikke at det af den grund er nogen garanti for at undgå problemer: Senest blev en kristen læge i Mosulområdet kidnappet og slået ihjel, efter at der var blevet udbetalt en løsesum på 25.000 dollars. Men beskyttelsespenge har åbenbart alligevel ydet en vis beskyttelse mod al for vilkårlig magtmisbrug, al den stund at mafialignende grupper har fundet sig en løbende og stabil indtægt, som nødtigt skulle forsvinde. Og netop de kristne i Irak udgør et godt grundlag for den slags "beskatning", for mange af dem tilhører traditionelt den velstillede middelklasse: Under Saddam kunne kristne ikke få job inden for militæret eller den store offentlige sektor, og har derfor i højere grad end andre været nødt til at uddanne sig til læger, advokater, ingeniører, etablere selvstændig virksomhed eller lignende for at klare sig.

Ligesom mandæerne er mange kristne dog også flygtet ud af landet, men igen er det svært at vide præcist, hvor mange det drejer sig om: dels er der tale om en meget sammensat gruppe bestående af både katolske og ortodokse armenere, kaldæere, nestorianere, ortodokse og katolske assyrere, protestanter m.m., hvilket gør indsamling af tal ganske besværligt, dels var der allerede før 2003 betydelig usikkerhed om hvor mange kristne der var i landet: I 2003 varierede tallene mellem 800.000 og 1.4 mio, mens der i dag skulle være mellem 250.000 og 700.000-800.000 tilbage i landet. At mange kristne reelt er flygtet fra Irak, bekræftes af FN's flygtningeorganisation, der rapporterer om mere end 100.000 irakiske kristne i Jordan og Syrien.

Forfølgelsen af kristne i Irak kommer typisk i bølger. I efteråret 2008 modtog mange kristne i Mosul-området fx trusselsbreve fra en sunnimuslimsk gruppe der kalder sig "Den retfærdige strafs battalion", og de blev fulgt op af en bølge af vold, hvor mindst 40 kristne blev slået ihjel og langt flere såret. Det fik ifølge FN mere end halvdelen af Mosuls kristne indbyggere til at flygte: 13.000 slog sig ned i omkringliggende byer og landsbyer, og mere end 400 familier flygtede til Syrien. I begyndelsen af 2009 var 80% af de flygtede imidlertid vendt hjem igen, dog blot for at opleve at der i de første 4 måneder af 2009 blev dræbt 8 kristne i henholdsvis Mosul, Kirkuk og Bagdad.

Yazidierne har valgt en tredje vej. Det er primært kurdere, der tror på en monoteistisk oldtidsreligion, hvori bl.a. indgår tilbedelse af en påfugleengel. Der er dog ganske divergerende holdninger til yazidisk identitet: Mange yazidier hævder at kurderne oprindeligt nedstammer fra deres trossamfund, og at de i den forstand altså er en etnisk gruppe, mens de fleste sunnimuslimske kurdere anser yazidierne for at være kurdere, der blot har skiftet islam ud med en anden religion, og derfor er et trossamfund. At yazidierne på den ene eller den anden måde er knyttet til kurderne, har dog ikke nødvendigvis været nogen fordel, for det har betydet, at kurdiske grupper har presset hårdt på for at få dem til at slutte sig til de kurdiske grupper i Nineveh-provinsen, hvor magtkampene mellem sunnimuslimske arabere og kurdere er hård. Yazidiernes svar på den situation har været at engagere sig politisk, og det gav bonus ved regionalvalgene i Nineveh i januar 2009. Her lykkedes det til alles overraskelse yazidierne at besætte 9 ud af regionalrådets 37 pladser og dermed blive den næststørste gruppe efter de sunnimuslimske arabere. Hidtil havde alle (bortset fra yazidierne selv) troet at yazidierne udgjorde max. 3% af Ninevehs befolkning – et sted mellem 300.000 og 600.000 af provinsens 2,5 mio. indbyggere – men skal man tro valgresultatet fra januar, er tallene langt højere. At den politiske strategi lykkedes her, skyldes ikke mindst at der i Nineveh var åbne lister, så vælgerne kunne stemme personligt på en kandidat i stedet for blot at sætte kryds ved en liste, sådan som det var tilfældet ved det første nationale parlamentsvalg. Åbne valglistes gavner med andre ord de minoriteter, der engagerer sig politisk.

Den nye valglov

Og netop kravet om åbne lister er imødekommet i den nye valglov, der blev vedtaget af det irakiske parlament i begyndelsen af november i år. Den kommer til at gælde for det kommende parlamentsvalg, som skal finde sted i slutningen af januar 2010. Det betyder i praksis at mindretallene får bedre mulighed for at blive repræsenteret i par-

lamentet i forhold til deres antal i modsætning til det første parlamentsvalg i 2005, hvor der kun kunne stemmes på lister – her talte hensynet til de kommende parlamentarikers sikkerhed højere end demokratiske principper. Men hvor den tidligere valglov til gengæld garanterede 13 parlamentspladser til mindretalsgrupper, tyder meget på, at den nye valglov har fjernet denne ordening. Det har i skrivende stund ikke været muligt at finde den nøjagtige ordlyd af den nye valglov, men i de udkast der hidtil har været præsenteret i det irakiske parlament som optakt til valgloven, har der ikke været nogen pladser reserveret til mindretallene. Derimod ser bestemmelsen om at kvinder har ret til at besætte en fjerdedel af pladserne i parlamentet, ud til at have overlevet. Og med al respekt for kvindevoter lover de manglende garantier for mindretalsgrupperne ikke godt for det fremtidige irakiske demokrati.

Så når irakerne går til valgurnerne i slutningen af januar 2010, vil der utvivlsomt stadig være mandæere der kidnappes, kristne som ikke står opført på valglisterne, og yazidier der trues af kurdiske grupper til at stemme på udvalgte kandidater. Men med den nye valglov kan man håbe på, at der kommer flere repræsentanter for mindretallene i parlamentet, og at de formår at varetage mindretallenes interesser.

Referencer:

Ancient Sect Navigates Iraq's New Voting Process, i: New York Times, 6. april 2009, <http://www.nytimes.com/2009/04/06/world/middleeast/06yazidis.html?ref=worldspecial>

Minority Rights Group International, *Uncertain Refuge, Dangerous Return: Iraq's Uprooted Minorities*, 24 September 2009, available at: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4abb7ef22.html> [accessed 9 November 2009]

United States Commission on International Religious Freedom, *USCIRF Annual Report 2009 - Countries of Particular Concern: Iraq*, 1 May 2009, available at: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4a4f2735c.html> [accessed 8 November 2009]